

Antroponimele dintr-o comunitate de romi: între tradiție și modernism

DANA COVACI

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Anthroponyms in a Roma community: Between tradition and modernity

Abstract: The paper starts from a database provided by a compact Roma community, found in the village of Țicău, subordinate to the town of Ulmeni. Their settlement was recorded a long time ago and named “Țicău the second” by the inhabitants. The research focuses on the establishment of this historical settlement, from the beginning of its formation up to the present time. Children’s first names were recorded using a questionnaire, in order to discover the variety of domains that inspired the parents. The phenomenon is interesting, because these names are borrowed from the films they watch, the music industry and the world of sport. Their motivations are various, but the most important ones are related to the aspects of celebrity.

Keywords: Roma community, first names, modernity, tradition.

Localizare geografică

Țicău este un sat așezat pe malul Someșului, la aproximativ 3 km de orașul Ulmeni, în administrarea căruia se află. Ca vechime, este atestat din anul 1543 cu denumirea de Czÿkofalwa, iar în anii următori Czÿkofalwa (1549), Czïkfalwa (1555), Chÿkoffalwa (1571), Chikafalwa (1583), Csikó și Țicău (1854) (Suciu 1968: 212).

Populația este alcătuită din români și țigani (romi). Aceștia din urmă sunt așezați la marginea localității, într-un cartier numit Zugău. Ca pondere, pe raza orașului Ulmeni, comunitatea de romi este a doua, după cea din municipiul Baia Mare, numărând 527 de locuitori, dintre care 144 bărbați, 134 femei și 209 copii (116 între 6 și 18 ani).

Ca număr de gospodării (case cu număr) sunt 108, la care se adaugă încă 10 case, care nu au număr de evidență, cuprinzând o suprafață de aproximativ 8 ha. Cei mai mulți nu au acte de proprietate pe locuință, după cum nu toți au acte de identitate.

Locuința

Casele romilor sunt, de regulă, construite din cârpici (= „lut bătut”) și acoperite cu carton asfaltic sau plăci de azbociment. Abia în ultimul timp au apărut și case mai solide, din cărămidă. Cele mai multe au una sau două camere, încălzite în timpul rece cu sobe pe lemn. Mobilierul este minim: unul sau două paturi improvizate, o masă, un dulap și două scaune. Puține case sunt racordate la rețeaua electrică, iluminatul făcându-se cu lămpi cu petrol.

Spațiul din jurul locuinței este puțin îngrijit; nu au flori, zarzavaturi sau pomi fructiferi. Proprietățile nu sunt delimitate prin garduri.

Ca surse de existență, majoritatea se bazează pe alocația copiilor, la care se adaugă alocația socială. Bărbații lucrează, de regulă, ca zilieri. În perioada de vară-toamnă se mobilizează la recoltarea ciupercilor și a altor fructe de pădure, activitate la care sunt folosiți și copiii, chiar de la vârste mici. Aceste îndeletniciri sunt menționate și în perioada 1922–1925, când în Registrul de Stare Civilă exista o rubrică specială, unde era notată ocupația, dar numai a bărbaților. Cea mai frecventă meserie era cea de plugar, urmată de zilier, comerciant sau servitor. Începând cu 1926, se înregistrează și alte ocupații: de morar sau tinichigiu.

Din anul 1956, apar noi rubrici în Registrul pentru căsătorii, pentru a preciza nivelul de instruire al fiecărui individ, domiciliul după căsătorie și buletinul, dar și naționalitatea. Până la începutul anilor '70, indivizii erau înregistrați ca romi, însă, în perioada următoare, ei nu erau declarați ca aparținând acestei etnii, ci erau considerați țigani.

În ceea ce privește familia, aceasta este, de obicei, extinsă, odată prin faptul că în aceeași locuință se află mai multe generații (bunici, părinți, copii, nepoți, strănepoți), iar, pe de altă parte, familiile de țigani au mulți copii, majoritatea peste opt.

Educația

În general, educația romilor este lacunară. Puțini au terminat 10 clase și mai puțini se pot mândri cu absolvirea liceului. Însă, la ora actuală, situația pare să se amelioreze; frecvența copiilor la cursuri este mai bună, mai ales în sezonul rece.

Tot ca urmare a educației precare pe care o au, cei mai mulți romi, potrivit Registrului de Stare Civilă din 1922–1925, trăiau în concubinaj, fiind foarte puțini aceia care doreau să-și legalizeze legătura prin căsătorie.

După anul 1990 au apărut și câțiva patroni cu magazine alimentare, iar unii romi s-au calificat în meseriile de zidar și tâmplar; cei mai mulți se îndeletnicesc, în continuare, cu săparea de șanțuri, cu împletituri de nuiele sau confecționarea de coșuri și mături. Puțini sunt plecați în străinătate.

Menționăm și faptul că țiganii din Țicău nu fură, chiar dacă veniturile lor sunt puține sau chiar insuficiente.

În cele ce urmează, ne vom ocupa de antroponimia acestei zone, în scopul de a desprinde câteva fapte neînregistrate sau puțin semnalate până în prezent.

Numele și prenumele

În studiul de față, vom aborda modul în care are loc procesul de atribuire a prenumelor în comunitatea de romi din Țicău. Evoluția numelor este una continuă, mai cu seamă pentru că s-a observat că cei mai inventivi în materie de prenume sunt romii care „culeg” nume mai puțin obișnuite sau chiar bizare.

O analiză detaliată a certificatelor de naștere începând cu prima decadă a secolului al XX-lea, mai precis cu anul 1907, arată că multe prenume sunt de origine creștină, mai ales cele masculine, dintre care unele s-au păstrat până în zilele noastre.

Astfel, în intervalul 1907–1920, prenumele cel mai des utilizate pentru băieți erau *Ioan, Ștefan, Andrei, Vasile, Gheorghie*. Se poate afirma că *Ion* a fost și este încă cel mai răspândit și frecvent nume de persoană la toate popoarele europene. Circulația foarte mare a acestui antroponim se explică prin cultul deosebit de care s-a bucurat în toată Europa: un număr

impresionant de martiri sau sfinți l-au purtat. Prenumele *Ion* este o creație românească și forma specifică sub care vechiul nume ebraic se manifestă în onomastica noastră. Dintre toți sfinții cu acest nume, Ioan Botezătorul, precursorul lui Iisus, este cel care a generat cultul cel mai popular, îndeosebi pentru că se bucură de patru sărbători dedicate de-a lungul anului (Ionescu 2001: 227).

O altă explicație, dintr-un alt punct de vedere, ar fi că varianta *Ion* a luat naștere de la vocativul *Ioane* și a devenit singura formă existentă realmente în nomenclatura strict populară. Prin urmare, forma *Ion* a ajuns să fie mult mai frecventă în comparație nu numai cu *Ioan*, ci și cu alte nume de botez masculine (Iordan 1979: 45).

Prenumele *Vasile*, prin origine și semnificația sa inițială, e strâns înrudit cu termenul *biserică*. Însă, Ionescu, în *Dicționar de onomastică*, precizează că

aparitia numelui în onomastica românilor este legată de cultul sfântului celebrat de Biserică, dar și de datinile cunoscute, manifestate în pragul venirii noului an: colindatul, și mai ales, Plugușorul (care simbolizează îndeletnicirile agricole ale românilor), dar și sorcova, care au contribuit semnificativ la creșterea faimei numelui (2001: 385).

Gheorghe este un prenume masculin frecvent și la români, dar și la celelalte popoare ale continentului. Este un nume favorit și se situează pe locul 4, după *Ion*, *Nicolae*, *Vasile*, chiar în epoca contemporană. Un motiv al răspândirii lui este legat de apariția creștinismului. Dintre sfinții purtători ai numelui, cel mai important este cel onorat cu titlul de „mare mucenic purtător al biruinței”, sfânt care are cea mai veche tradiție (Ionescu 2001: 187).

Ștefan este un antroponim cu rezonanță în istoria noastră, cu o largă arie de răspândire, devenit celebru mai ales prin faima lui Ștefan cel Mare.

Andrei este un nume de veche tradiție, răspândit rapid în lumea creștină, datorită faimei unuia dintre cei doisprezece apostoli ai lui Iisus. Cultul lui Andrei este popular în țara noastră. Cum 30 noiembrie este „cap de iarnă”, Andrei este considerat la noi mai mare peste lupi și alte fiare sălbatice, deoarece credințele și practicile legate de lupi, cei mai temuți dușmani ai turmelor, ocupă un loc deosebit în cadrul sărbătorilor populare românești (Ionescu 2001: 30).

Chiar dacă alături de acestea, mai apar, după anul 1921, *Alexandru*, *Teodor*, *Isac*, *Carol*, *Francisc*, primele rămân preponderente.

Pentru fete, părinții optau pentru prenume precum *Floare* sau *Rozalia*, însă, în perioada menționată, aceste nume erau înregistrate cu corespondentul lor în limba maghiară.

Numele *Floare* este specific pentru antroponimia românească, iar unii cercetători consideră că această formă este o creație autohtonă, în special pentru că are legătură cu florile și cu anotimpul primăvara, când vegetația abundă în culori și forme.

În schimb, *Rozalia* este un prenume feminin modern, răspândit astăzi în toată Europa și este considerat a fi o creație a onomasticii creștine, având la bază numele latinesc al sărbătorii *Rosalia* (Ionescu 2001: 335).

Începând cu anul 1921, paleta prenumelor se mai diversifică, astfel că se folosesc cu precădere numele *Maria*, *Marișcă* sau *Viorica*. Sporadic, mai apar și alte prenume, dintre care amintim: *Gafica*, *Mili*, *Valeră*, *Leontină*, *Jenică*, *Helenă* sau *Iuliana*.

Alte prenume noi, moderne și mai puțin întâlnite au început să apară din anul 1970, romii devenind mai puțin conservatori cu privire la alegerea numelui. Multe prenume

sunt preluate din lumea muzicală, de la cântăreții preferați, fie români, fie străini. De pildă, *Narghita* trimite la Maria Amarghioalei, o celebră cântăreață și dansatoare română, care s-a specializat în domeniul muzicii și al coregrafiilor indiene și a atins performanțe incredibile. Alte prenume preluate tot din această sferă sunt *Viorel Costin*, după inegalabilul interpret de muzică populară sau *Elvis*, după renumitul cântăreț și actor american, Elvis Presley.

Prenumele *Zoro*¹ apare în anii '70, după filmul intitulat *Zorro* sau *Masca lui Zorro*. Amintesc faptul că și un fotbalist român, *Marcel Răducanu*, a fost supranumit după același film, *Zorro*.

Alte prenume din această comunitate sunt: *Aman*, *Anghel*, *Călin*, *Daniel*, *Dragomir*, *Emil*, *Elisei*, *Marius*, *Melanin*, pentru băieți și *Adriana*, *Arabela*, *Mariana*, *Mihaela*, *Minerva*, *Vandana*, pentru fete.

Deosebite față de cele tradiționale sunt *Aman*, *Elisei*, nume religioase și *Melanin*, probabil de la *Melania*. *Arabela*, *Vandana*, *Minerva* trădează influența mass-media (v. Felecan 2009: 59–71), unde au o frecvență destul de mare.

Din anul 2000, apar alte nume interesante, cu anumite influențe, care trimit la țara în care părinții au fost plecați la muncă: *Adonius*, *Alex-Ramon*, *Cassandra*, *Chiara*, *Emanuel*, *Fernando*, *Narcis*, *Patric Raian*, *Vandame*.

Numele *Vandame* este preluat de la actorul de filme de acțiune, *Jean Claude Van Damme*, adaptat la limba română, iar *Fernando* este un nume mai „exotic” și îi aparține unui actor mexican, *Fernando Colunga*, care a avut-o ca parteneră pe cântăreața *Thalia*, în telenovela „*Sărmana Maria*”, difuzată în anii 1995–1996, pe postul de televiziune *Acasă TV* și care s-a bucurat de un real succes în țara noastră. De la o altă telenovelă foarte cunoscută și apreciată, *Kassandra*, transmisă de același post tv, a fost împrumutat și numele feminin *Cassandra*, purtătoarea acestuia fiind personajul principal, o actriță frumoasă, foarte talentată și iubită de către telespectatori.

Există și nume religioase, preluate de la sfinți. *Valentina* este un nume calendaristic creștin, apare îndeosebi în spațiul italian sau poate fi interpretat ca variantă feminină a numelui masculin *Valentin*, protectorul îndrăgostiților, ridicat la rang de sfânt. Acest antroponim este întărit în zilele noastre de sărbătoarea *Valentine's Day*, din 14 februarie. Alt nume modern, circumscris acestui domeniu, este *Patric*, preluat de la sfântul care patronează Irlanda.

Se mai păstrează, totuși, prenume precum *Maria* (*Mariana*), *Ioan* sau *Gheorghe*, deoarece acestea sunt cele mai îndrăgite și populare nume biblice folosite în țara noastră.

Concluzii

Numele existente în comunitatea de romi din Țicău, Maramureș, nu diferă, în liniile ei generale, de cele întâlnite la populația română. Există aceleași prenume caracteristice:

- religioase: *Andrei*, *Emanuel*, *Gheorghe*, *Ioan*, *Iosif*, *Maria*, *Valentina*, *Vasile*;
- istorice: *Alexandra*, *Alexandru*, *Carol*, *Elisabeta*, *Mircea*;
- nume de flori / plante: *Floare*, *Roza*, *Trandafir*, *Viorica*;
- hipocoristice: *Jenică*, *Mili*.

În perioada recentă, numele vechi, tradiționale, coexistă cu cele noi, neologice, rămânând, deopotrivă, surprinzătoare prin varietatea sau prin originea lor.

¹ Ortografiat cu un singur *r*.

Bibliografie

- Achim, V. 1998. *Țiganii în istoria României*. București: Editura Enciclopedică.
- Brăduț, A. 1999. *Specificul, organizarea și modul de viață al comunității țiganilor*. Craiova: Beladi.
- Cîmpian, N. 2010. Prenume occidentale în zona Maramureș. În *Onomasticon: studii despre nume și numire*, O. Felecan (coord.), 65–80. Cluj-Napoca: Mega.
- Felecan, O. 2009. Interferențe multietnice reflectate în antroponimia maramureșeană (1987–2007). *Buletin Științific, Fascicula Filologie, Seria A, anul XVIII*, p. 61–75.
- Felecan, O. 2009. *Limba română în context european*. Cluj-Napoca: Mega.
- Grigore, D. 2006. *Istorie și tradiții rrome*. București: Organizația Salvați Copiii.
- Ionescu, C. 2001. *Dicționar de onomastică*. București: Elion.
- Jordan, I. 1979. Influența modei asupra numelor de persoană. *Limba română, anul XXVIII*, nr. 1 (ianuarie-februarie): 41–50.
- Suciu, C. 1968. *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*. București: Editura Academiei.
- Surdu, M. 2002. *Educația, școala a populației de rromi*. București: Expert.
- Surdu, M. 2003. *Segregarea rromilor în educație. Distanță fizică sau socială?*. Craiova: Arves.
- Surdu, M. 2006. Segregare școlară și reproducerea socială a inegalităților. În *O nouă provocare: Dezvoltarea Socială*. Iași: Polirom.
- Vișovan, Ș. 2003. Note de antroponimie istorică. *Memoria ethnologica, anul II*, nr. 6–7, p. 741–743.
- Vișovan, Ș. 2007. *Studii și articole de onomastică*. Baia Mare: Editura Universității de Nord.
- Wlisluchi, H. von. 2000. *Despre poporul român nomad al rromilor: Imagini din viața rromilor din Transilvania*. București: Atlas.
- Wlisluchi, H. von. 1998. *Asupra vieții și obiceiurilor țiganilor transilvăneni*. București: Kriterion.
- Zamfir, C. și M. Preda. 2002. *Rromii în România*. București: Expert.